

DRAMATSKA KRITIKA „ISPRAVNOSTI“ EVROPSKOG PUTOA

Piše: Srdjan Vukadinović

Predstava „Divlje meso“ rađena je prema tekstu makedonskog pisca Gorana Stefanovskog, a u režiji Dine Mustafić i produkciji sarajevskog Narodnog pozorišta. U koncepciju XXXII Susreta pozorišta/kazališta se uklapa iz razloga što je to dramski tekst koji je napisan na srpskom jeziku. Prve njegove verzije do 90-ih godina XX vijeka su štampane isključivo na jednom od jezika, srpskom, na kojima se izvode predstave u okviru brčanskog festivala. Uprava ta(te) verzija je korištena kao predložak u komadu sarajevskog Narodnog pozorišta, a neka druga prevedena sa makedonskog jezika.

Riječ je o tekstu, koji, iako je napisan 80-ih godina XX vijeka vijeka, u složenim južnoslovenskim vremenima ne gubi snagu. Naprotiv postaje sve snažniji i upečatljiviji. U svom djelu Goran Stefanovski propituje identitete, a pogotovo one na relaciji Zapadna Evropa i Balkan. Scenski se problematizuje relacija između južnoslovenskih zemalja i Evrope u smislu zapitanosti o cijeni puta ka određenim civilizacijskim vrijednostima. Očito da taj put ima previsoku cijenu koja se ne rijetko naplaćuje kroz stradanje i raspad porodica, rušenje svega starog, i to brutalno i neljudski.

Nesumnjivo je da je tekst Gorana Stefanovskog jedan od najboljih tekstova koji govori o Balkanu i južnoslovenskom prostoru. I to govori o Balkanu iz utrobe. Govori o Balkanu koji je pokidan, koji je u sredini druge decenije XXI vijeka dezorientisan.

Balkan je prostor uspjeha slave i lake zarade. Taj problem je na jednoj široj razini univerzalnoj o raspadu osnovne supstance društva, dakle porodice. Ili još dalje to je priča o sukobu jedne druge perspektive i drugih vrednosnih stvari, u slučaju sarajevske predstave, o evropskoj korelaciji sa Balkanom. Može se reći da je «Divlje meso» u svom dugom teatarskom trajanju dobilo status jednog od najboljih tekstova napisanih na južnoslovenskim jezicima, jer je svojom dramatskom strukturom ušlo tako duboko i tako inteligentno u, slobodno se može reći, balkanski krvotok.

U predstavi koja je izvedena Susretima pozorišta/kazališta došlo je do glumačke zamjene u odnosu na izvedbe koje su se prikazivale ranije. Tako je u ulozi oca, Dimitrija Andrejevića, Josipa Pejakovića zamijenio Izudin Bajrović. Riječ je o jako kompleksnoj ulozi jer je uloga oca uvijek destruktivna. Od Dostojevskog pa sve do Stefanovog (Adi Hrustemović) skoka na njega. Uglavnom se dešavalo da su očevi uvijek uskraćivali pravo sinovima da polete. Ni predstava „Divlje meso“ nije drugačija. Bar što se uloge oca tiče. U tome svemu izazov je za mlade Evropu, a destrukcija ide kroz njegovu spoznaju da je Evropa koještarija.

Nakon dugog vremena ponovo je na sceni Narodnog pozorišta u Sarajevu zaigrao i Zijah Sokolović. U predstavi «Divlje meso» igra ulogu Klausu, stranca čije se namjere mogu uporediti sa namjerama stranaca koji su u ratnom periodu dolazili pomoći ili mnogo više odmoći Bosni i Hercegovini. Uspio je Klaus da dobije jednu ležernost i jednu stalnost zato što je to čovjek ovoga vremena. Ali, samim time i jednu strašnu agresiju, što njegovu ličnu, a što prema drugima zato što je on ustvari rob kapitala. On je u tom istom

nekom robovlasničkom odnosu. Nema slobodu, nego izvršava ono što se njemu ispostavi kao određena kapitalna vrednost.

Tekst Gorana Stefanovskog itekako može osim prošlosti, govoriti i o budućnosti. O odnosu Balkana i Evrope. O južnoslovenskim predrasudama i generacijskim nadama, ali i o strepnjama pred vremenom koje predstoji. Sa scene u slučaju predstave „Divlje meso“ progovara kritika ispravnosti evropskog puta i odjekuje riječ protiv surovosti predstavnika evropskog korporativnog kapitalizma kojima u sarajevskom komadu ni metak ispaljen u srce ne može ništa.

Značajan doprinos predstavi dao je i Damir Imamović svojom muzikom. Muziku na sceni proizvodi Raisa Bužimkić, harmonikašica i naravno cijela ekipa glumaca na sceni svojim govornim radnjama utiče u muzičkom i zvukovnom identitetu predstave.

Respekabilna glumačka ekipa koju je okupio Dino Mustafić spoj je glumačkih prvaka sarajevskih scena i jedne nove glumačke generacije. Pored velikih glumačkih imena kao što su Izudin Bajrović, Zijah Sokolović, Vesna Mašić (Marija) i Branko Ličen (Hercog) nalazi se u podjeli mlada ekipa glumaca kao što su Adi Hrustemović (Stefan), Aldin Omerović (Andreja), Merima Lepić Mimi), Džana Pinjo (Sara) i drugi. Igrali su sinhronizovano u cjelini, razmjenjujući individualnu kreativnu energiju na linijama i mjestima gdje je tako nešto potrebno i moguće.

ВИШЕ ОД ПОЗОРИШНЕ ПРЕДСТАВЕ

Горан Стефановски: ДИВЉЕ МЕСО¹, Народно позориште из Сарајева

Пише: Предраг НЕШОВИЋ

Када се завеса спустила, ипак сам осетио разочарење што задовољство за којим сам толико жудео није било веће, али у исти мах и потребу да то задовољство продужим, да не оставим заувек, кад изиђем из гледалишта, онај живот на сцени који је у току неколико сати био мој сопствени.

Марсел Пруст

Док неки, не само драмски писци, који памте и рат и револуцију, невешто ескивирају властито сећање, па то бурно време данас замишиљају на начин фармера из Аризоне (са обавезним злим политкомесаром на челу одреда дервиша који уливају страх и трепет у кости нездадољног народа), дотле један Горан Стефановски, рођен готово деценију после рата, ослањајући се на свој таленат, стваралачко и људско поштење, настоји да исте или временски и тематски близке преломне догађаје на овим просторима и у судбинама народа преточи у драмску визију којој се може пребацити све, осим да је заслепљена комесарским кожним капутом и да пати од историјске амнезије.

Парадокс је очигледан, а јасно је да се о њему може размишљати више као етичком него као естетичком проблему. За нас, пак, у случају Стефановског и његове драме *Дивље месо*, важно истаћи комплементарност обе споменуте категорије, без обзира што није реч о историјској већ о социјалној и психолошкој драми. Али то је добра драма захваљујући, поред осталог, и контексту у који је смештена уз пуно уважавање релевантних и

општепознатих чињеница (Скопље уочи рата, продирање фашизма на Балкан преко економске окупације, рађање свести о неизбежности сукоба и организованог народног отпора), без тога би, нема сумње, и њена уметничка истина знатно изгубила на уверљивости. (Примера ради, ни чувени, изразито љубавно-психолошки, а по неким особинама и социјални Пастернаков роман *Доктор Жиаго*, иако такође, не-историјски, осредњи је роман управо због релативизирања па и извртања релевантних и општепознатих историјских истини.) Догађа се, наиме, да о људима и појавама у одређеном времену истинитије сведоче њихови апостериорни тумачи, иако од њих често удаљени деценијама и вековима, него њихови савременици – непосредни сведоци, учесници, идејни противници, покајници и други.

Један такав частан пример пружа нам Горан Стефановски својом не случајно много играном и већ доволно познатом драмом, због чега једва да треба подсећати и на чињеницу да се, у ствари, ради о класичној драми горкијевског типа, једноставне фактуре, маркантичних и упечатљивих ликова који не крију своју параболичност, тј. да су у психолошком и сензибилном сродству са ликовима, схватањима и психозама нашег времена.

Пошто, по свему судећи, овај ансамбл коначно чврсто стоји на професионалним ногама, самим тим имамо и потребу да се о њему говори применом строжих критеријума. Квалитет глумца овог сарајевског театра је тако очигледан да оцена њихове игре из године у годину повећава праг тог квалитета. Разуме се, део заслуге за тај напредак припада и добро одабраним драмским делима,

¹ **Дивље месо** (лат. *Caro luxurians*) – зрањасто, мекано, везивно (хипергранулационо ткиво) ткиво. Припада категорији бенигних тумора, односно, доброћудних промена које се издиже изнад површине коже и изгледа као нека »дивља« израслина па се зато и зове »дивље месо«. Може се санирати хирушки. Проблем код ове врсте бенигних промена јесте што се неретко, и након интервенције, враћа и поновно појављује. (*Medicinska enciklopedija*)

редитељима, али можда још више стваралачком атмосфером у којој овај ансамбл ствара и делује последњих година.

Дино Мустафић, редитељ модерног кова или сложеног и аналитичког начина мишљења, богате имагинације или шкрт у укупном метафоричком исказу, учинио је оно најбоље што са таквом, класичном и благо параболичном драмом треба чинити: не експериментисати и не надомешавати јој оно чега у њој нема, већ рашчишћавати простор за оно што је у њој актуелно данас. За разговетно пулсирање сваке жилице у бројној породици бившег зидара; за кристалисање сложених односа између страних акционара и месних житеља; за атмосферу растуће напетости услед сучељених интереса, идеја, страсти и надолазећих трагичних збивања на ширем политичком и социјалном плану. Тако је, суверено владајући сваким од тих разбоја (који су час били распушта животних путева, час разбојишта силе над правдом, а час титраји душе и крст искуплења), сачинио узбудљив мозаик карактера и збивања који је пленио једноставношћу и сигурношћу нарације, тим свакако најизразитијим одликама овог младог, интелигентног и многообећавајућег редитеља.

Драма се завршава у тренутку појављивања надирућег фашизма у Европи. Представа Народног позоришта у Сарајеву почиње најездом страних магната и корпорација и акционара. Драма је осавремењена и у игри и у сценографском погледу (*сценографија Мирна Лер*). Добра сценографија је она која је функционална и неометајућа за свеукупну игру глумаца.

Због спречености глумца Јосипа Пејаковића у насловној улоги се у вечерашњој представи појавио ништа лошији, напротив, глумац Изудин Бајровић прихвативши се овако тешке и немногословне улоге старог зидара Димитрија Андрејевића, прикованог за инвалидска колица и сатера-

ног у интимну драму немоћног домаћина куће која ће, на његове очи, и буквально бити срушена. Сведеним поступком, углавном рутинским средствима донео је прекаљеног владара сцене, који, чак и кад ћути, уме да успостави контакт, како са партнерима, тако и са публиком.

Весна Машић, као његова жена *Marija*, са истом драмом у души, служила се углавном и истим занатским нијансама икусне глумице, дочарала сву трагику чина и сву достојанственост човечног геста просте жене, домаћице и мајке. Зијах Соколовић као *Klaus*, дошљак из Немачке, поред своје од раније знане и, за наше прилике ретко добро говорне артикулације, овога пута исказао се и ретким смислом за варирање противуречних црта и безобзирног аријевског циника. Ади Хrustемовић као *Стеван*, једини од синова и чланова породице коме трагичне околности иду на руку, глумац је који се више ослања на дар и интуицију него на наук и консеквентност у грађењу лика, што му уосталом нимало није сметало да буде уверљив актер изванредних сцена сценских пасажа у представи. И кад остаје напуштен од својих близњих, остаје разапет између бола и крвице, док се за њим, као у каквом белом паклу, спушта платно немог презира он нам оставља наду у покајање и повратак. Иако је пијанце увек незахвално играти, Ермин Сијамија је најстаријег брата *Симона* играо с мером и мишљу. Ејла Бавчић-Таракчија (*Vera*), прототип свеукупне племенитости жене на нашим просторима градила је постепено свој лик и спокојно и мирно га довела до краја.

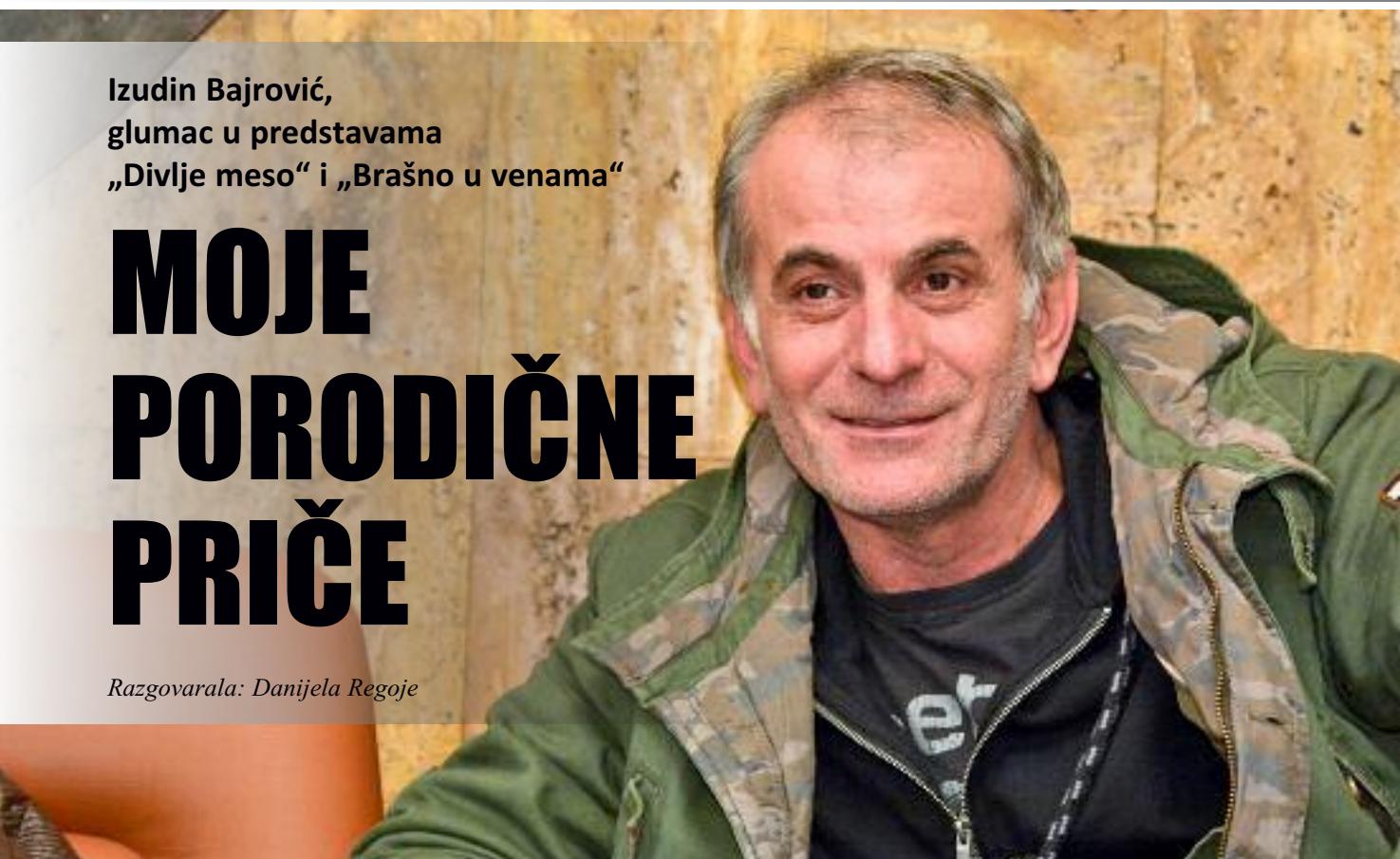
Ова представа не би била ово што јесте без Алдина Омеровића (*Andreja*), Бранка Личена (*Херцог*), Џане Пињо (*Cara*), Славена Видака (*Civič*), Ведрана Ђекића (*Ačo*), Мериме Лепић (*Mimi*), Санеле Пепельјак (*Bajalica*), Риада Љутовића (*Pop*) и ништа мање Раисе Бужимкић (*Muzičar*).

Izudin Bajrović,
glumac u predstavama
„Divlje meso“ i „Brašno u venama“

MOJE PORODIČNE PRIČE

Razgovarala: Danijela Regoje

U predstavi „Divlje meso“ mijenjate kolegu Josipa Pejakovića. Koliko vam je izazovno bilo „uskočiti“ u taj lik i koliko ste ga pripremali?

Da, to je tako. Silom prilika ga mijenjam. Srećom, kolega Pejaković nije bolestan, jednostavno, termini su se tako poklopili, pa sam ja tu da ga mijenjam. Moram vam reći da mi je „uskakanje“ u tu ulogu dosta stresno bilo. Imao sam samo jednu i po probu i to vrlo kratku i ne s cijelim ansamblom. Prije predstave smo ovdje svi to probali zajedno, ali dobro, sve je to pozorište. Već smo glumci s iskustvom i s puno toga što je prešlo preko naših leđa, pa se nadam da to nije previše naškodilo predstavi, iako je ona u tom dijelu, vjerovatno, bila manje dojmljiva nego kako je ona inače rađena i vježbana, ali se nadam da se publika, ipak, nije razočarala. Trudio sam se bar da budem tačan, da ne narušim ritam predstave i mislim da nisam napravio neke greške, a za ostalo, nije moje da procjenujem.

Čini se da se cijela predstava zapravo odvija između replika „Rat će. Opet će biti rat. Nemoj, dosta mi je i ovakav mir.“?

Vjerovatno da je to ideja reditelja, ali, kao što vidimo kakva je situacija u svijetu, taman tako to i izgleda. Rat će, opet će rat. Samo se bojim da će biti još veći nego ovaj što smo nedavno preživjeli.

Složit ćete se da je ovo komad o identitetu, i to onom balkanskom identitetu koji se pomalo zaboravlja?

Pa jeste, čuli smo da se izdvajaju neke replike tipa Sloven, dakle, slovenski mentalitet. I jasno je da je reditelju bilo jako bitno da to bude jedna mentalitetska predstava. Ona je u originalu makedonska, ovdje je malo proširena na širi region, jer se tiče i dešavanja u BiH od prošle godine i svuda se pomalo dešavaju. Na kraju krajeva to jeste tako. Mi jesmo

Sloveni i imamo nešto što je zajedničko svima nama koliko god da forsiramo razlike, ali ima nekih stvari koje su nam svima zajedničke. Ako ništa makar ta lakomislenost.

Ovo je jedna porodična priča, u kojoj sukob generacija pravi jaz u njoj, gdje neraščišćeni odnosi izbijaju na površinu. Slično kao i u predstavi „Brašno u venama“ u kojoj smo Vas, takođe, gledali?

Jeste, ovo je porodična priča, ali pored toga tu je i mnogo drugih elemenata koji ulaze i na neki način „dokrajće“ ono što se u porodici već izdešavalо u njihovim nesrećama koje ih razvajaju u nekim ambicijama i željama. Tako da sve ne zavisi samo od onoga što oni hoće nego i od onoga što ovo surovo društvo u kojem živimo, a koje je oko njih, želi, pa ih onako, kao vrlo lagan plijen, pojede.

Upravo tako, i tranzicija i velike korporacije, sve je to vjerno dočarano u ovoj predstavi. Ali ovo je priča i o dva sistema, o dvije generacije, njihovim željama, stremljenjima. Na prvi pogled se čini da je jedini shvatio u kakvom svijetu živimo najmlađi sin, iako i on biva žrtva novog načina života?

Prvo, to je divan tekst Gorana Stefanovskog. On jeste malo adaptiran za ovu priliku. Malo je aktuelizovan, doveden u današnje vrijeme. Ja sam, recimo, kao profesor glume radio sa studentima ovaj komad i tada sam najviše navijao za lik Simona, najstarijeg brata. Znate, sve je to sada stvar afiniteta. Najmlađi sin je, ustvari, najveća žrtva. On misli da može ono što ne može, njega društvo zavede da bi ga iskoristilo tako da ne vidim da je on neka nada da će se nešto popraviti. Naprotiv.

Ali on je jedini shvatio surovost sistema i društva u kojem se nalazi, to sam htjela kazati. Stefan je, zapravo, tipičan

primjer današnje generacije koja živi s nekom ambicijom i ciljem koji žele da ostvare ne obraćajući pažnju na svoju okolinu i ne znajući šta su ciljevi kojima tako žestoko streme.

Jeste on shvatio, a da li treba tim putem ići ako ćete upropastiti porodicu i sve oko sebe, nisam siguran. Lukavo je društvo. Držimo se u tom komadu kapitalizma i to onog neoliberalnog, dakle, ovog najgoreg u kojem je sve dozvoljeno. On ljude jede. Iskorištava, odbacuje, jede, ako to čovjek ne shvati na vrijeme i ne napravi na vrijeme neku zaštitu onda će proći kao taj mali, a povući će i svoje najbliže, koji ga iskreno vole, povući će ih u propast. Svi ti likovi iz te porodice su jako začudni, topli, fini. Svi oni imaju opravdanje. Sve njih mi možemo i voljeti i razumjeti i pravdati i vidjeti njihove greške, koje oni, nažalost, nisu u stanju da isprave.

Pomenula sam predstavu „Brašno u venama“, rađenu u koprodukciji SARTR-a i MESS-a. Nju ste morali prilagodili ovoj sceni. Koliko je za Vas to bilo izazovno igrati?

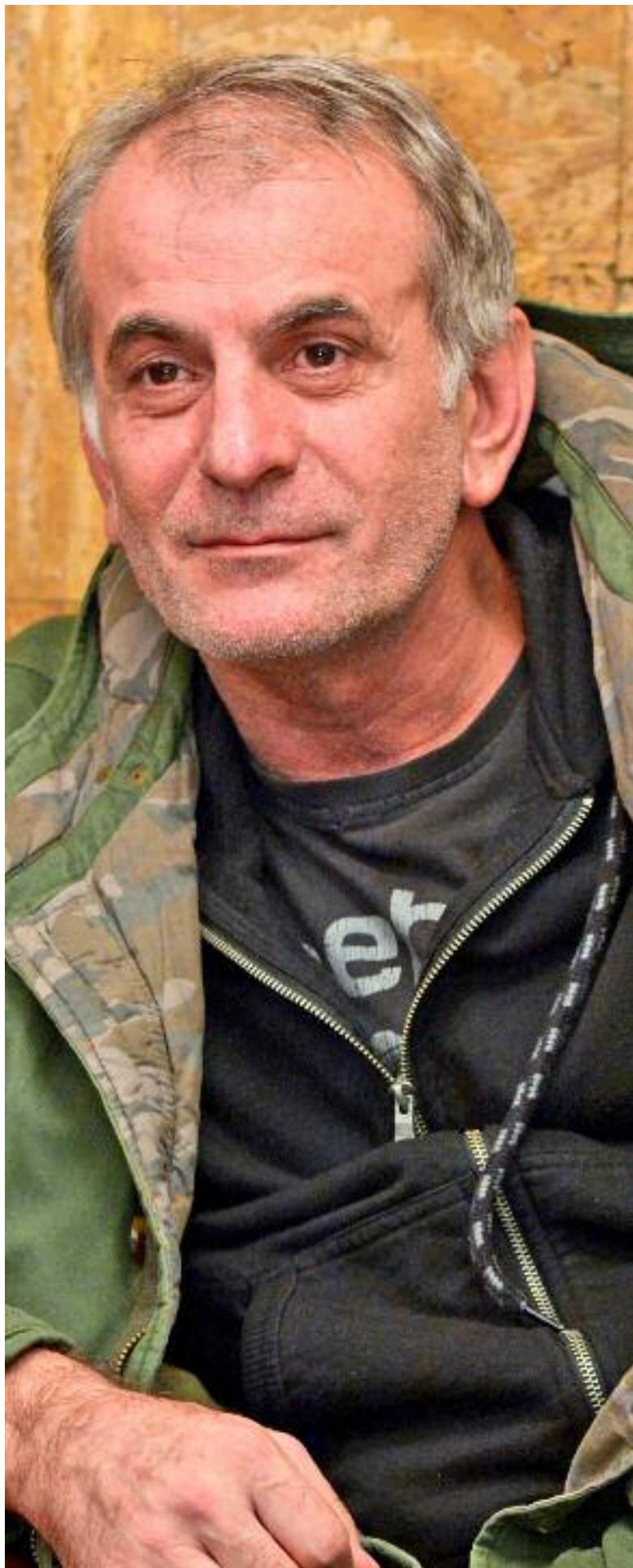
Imali smo priliku da u Nikšiću, na Festivalu glumca, takođe, igramo ovako predstavu, pa se može reći da već imamo iskustva. Mada mi više volimo da igramo onako kako smo je mi izvorno postavili, u intimnijoj atmosferi. No, najvažnije je da se predstava može prilagoditi drugačijim prostorima.

Tokom noći u kojoj se dešava radnja predstave „Brašno u venama“ likovi se oslobođaju tereta koji nose svih tih godina. Doživljavaju na neki način katarzu. Šutnja nije uvijek zlato, kako to kaže jedna stara poslovica. Nekada se stvari moraju reći, mora se razgovarati da bi se moglo naprijed.

Da, to je, valjda, noć kada se to moralno izgovoriti. Porodica se okupila, baš te noći, i, vjerovatno, sve dok se to nije moglo izgovoriti oni su bili razdvojeni. Kada su svi osjetili da je došlo vrijeme da se kažu te stvari koje je teško, a koje se moraju izgovoriti, da bi se duše očistile. Tu su se okupili i desilo se to što se desilo, a desilo se dosta toga naizgled u jednoj vrlo jednostavnoj priči, u jednoj noći, u jednom prostoru. Porodica se okupila. Lijepo je to, fino, međutim, vidimo tada kakvi sve problemi među njima postoje i šta se sve u istoriji te porodice izdešavalо, ali ono što je, ipak, bitno, jeste to što ovo jeste porodična pričа, i što ta porodica, ipak, na kraju ostane skupa. Kada dožive neku vrstu katarze, ostanu na okupu pročišćeni.

„Brašno u venama“ je zapravo metafora za sve ono što se nakupilo u njima tokom svih tih godina?

Pa ja prepostavljam. Mislim, mogu samo, kao i Vi, da prepostavljam zašto je Igor Štiks, autor ovog teksta, nazvao dramu tako i za što je to metafora. Mi imamo neka svoja, da li racionalna, da li neka podsvjesna objašnjenja, svako za sebe. Nismo pokušavali da nademo nešto univerzalno, jer, na kraju krajeva, igrati na sceni metaforu ne znači ništa, da li nešto postoji ili ne postoji, mi pokušavamo da odigramo konkretnе stvari. Možda bi moј kolega Admir Glamočak, koji, takođe, igra u ovoj predstavi, drugačije objasnio što je za njega brašno, tako da mislim da možda i nema previše smisla objašnjavati nešto što je ideja pisca.

Vesna Mašić, glumica

MI, BALKANI, TEŽE PRISTAJEMO NA RASTURANJE PORODICE

Piše: Sanita Jerković Ibrahimović

Posljednje večeri ovogodišnjih
brčanskih „Susreta“
na „daskama koje život znače“
s predstavom „Divlje meso“
nastupili su glumci
Narodnog pozorišta Sarajevo,
među kojima i dobitnica
dva Zlatna lovorova vijenca,
vrsna glumica
Vesna Mašić u ulozi majke.

Predstava „Divlje meso“ u režiji Dine Mustafića, a po tekstu Gorana Stefanovskog, je ustvari poređenje zaostalog i primitivnog Balkana sa Zapadnom Europom i njegovim blagodatima koje pruža.

Čudno mi je da govorim o poruci predstave jer bih, ustvari, voljela da se ta poruka čita. I to da je svako čita onako kako osjeti i razumije predstavu.

To jeste sukob balkanske tradicije i onoga što je život na Balkanu i ovoga nadolazećeg kapitalizma i surove čizme koja gazi sve pred sobom. Ovog materijalnog svijeta koji ne brine o čovjeku, o ljudima, o porodici. A mi Balkanci još uvijek njegujemo i porodicu, i taj intimni krug, domaći i ognjište. Još uvijek smo, ili smo tako preddodređeni, emotivno vezani za članove porodice, i bivše i sadašnje i buduće. Ovom svijetu oko nas izgleda da su te relacije strane, odavno su napustili te veze. I mi teže od ostalog svijeta pristajemo na rasturanje porodice, na gubitak sebe samog u ovom svijetu. Predstava je teška, tekst je težak i davno napisan, ali možemo reći iz ovog vremena, svjež, aktualan, intrigantan, provokativan, odličan tekst. Svi smo ga rado prihvatali kada je reditelj predložio. I vidim da u sredinama svim u kojima smo igrali ljudi razumiju o čemu tekst i predstava govore, osjećaju to. I tekst i predstava je pogodila negdje, ako ne u srce stvari, ono blizu srca.

Za ulogu u ovoj predstavi može se reći da je Vaš povratak na scenu, s obzirom da dugo prije ove predstave niste igrali. Kako ste se odlučili da prihvate ovu ulogu i da ponovo igrate?

Ovo je Festival pozorišta i svi mi ovdje bi trebali da razumijemo ono što je pozorišno i ono što je glumčevanje. Ne postoji glumac koji ne želi da igra. Ako mu se desi da ne može na scenu zato što priroda i biologija budu jači od njega to je jedna priča. Ako je on u zrelosti, u snazi u kreativnoj moći on prirodno želi da igra jer ne može da živi normalno kao nijedan umjetnik bez svoje umjetnosti. Znači ako ja nisam bila na sceni to nije bio moj izbor. Jednostavno nije bila u pitanju nemoć, nije u pitanju bio hir nego ja smatram da se u teatru glumac klanja do zemlje na sceni. Samo na sceni do tla savija kičmu, vrat, cijelo svoje biće pred publikom. U hodnicima, kancelarijama i drugim mjestima ide dignute glave kao svaki čovjek svjestan svoje osobnosti, prirode i svoje ljudskosti. To je moja greška.

Izjavili ste da Vas je ova predstava emotivno dirnula?

Mene svaka predstava u kojoj igram emotivno dira, inače da me ne dira emotivno ne bih bila u stanju da je igram. Čak i ako je nešto u startu možda emotivno neprivlačno, kao glumici kad dobijem taj glumački zadatok, ja u njemu nađem razlog, emotivnu nit koja me veže za predstavu, za lik. A kad smo već u Brčkom jako mi je dragو što sam večeras tu. A moj je intimni razlog da ja nisam bila ovdje punih 35 godina, a glumica sam koja je igrala, imala repertoar. Ovdje sam bila s predstavom „Lepa Vida“ Rudija Šeliga i ta predstava je pokupila mnogo nagrada. Tako da mi je to bio jedan od lijepih festivalskih, i scenskih životnih trenutaka. Brčko osamdesete.

Za predstave „Beli brak“ i „Lepa Vida“ dobili ste dva Zlatna lovorova vijenca MESS-a..

Dobila sam dva uzastopna Lovorova vijenca i bila sam prva glumica, i drugi glumac u dotadašnjoj istoriji MESS-a. Prvo je to jedan slovenački glumac ostvario, i 19 godina poslije niko nije dobio uzastopno dva Lovorova vijenca osim mene. To je meni značajno. Bilo je nekih glumaca koji su osvojili pojedinačno vijenac ili unutar nekog kolektiva. Poslije toga desilo se to još nekim jugoslovenskim glumcima.

U predstavi oca Dimitrija Andrejevića, kojeg je večeras igrao Izudin Bajrović, ustvari glumi Josip Pejaković. Pored njega tu je i vrsni glumac Zijah Sokolović. Kako je bilo nakon toliko godina igrati s glumcima iz svoje generacije?

Uvijek je divno igrati s velikim glumcima. S Josipom sam malo više igrala, a sa Ziketom sam bila čak u istom ansamblu. Ali prošlo je preko 30 godina da se nismo sreli na sceni Branko Ličen, Zijah Sokolović i ja. Večeras je bio Izudin Bajrović jer je Josip imao zakazan turneju, a naše učešće na Festivalu nije bilo potvrđeno. I upravo kad mu je kupljena karta i kada je potpisao sve ugovore, pola sata poslije je saznao da predstava ide i na brčanski Festival. Nemoguće mu je bilo otkazati turneju, a pozorište nije htjelo odustati od učešća jer nam je bilo važno da se ovdje pojavitimo tako da je Izudin uskočio. Moram kazati da je on to, s dvije nepune probe, uradio izvrsno. Nigdje nije napravio nikakav glumački kiks u smislu da je repliku pomjerio ili zaboravio. Naravno da različito igraju Pejaković i Bajrović. Sve zavisi od njihovog unutrašnjeg bića, od glasa, gesta, izgleda. Vrlo sam srećna bila što ni meni ni cijelom ansamblu nije unio nikakvu vrstu nesigurnosti, nego smo naprotiv igrali potpuno sigurno kao da smo igrali i prije.

Kakav je osjećaj bio biti na brčanskoj pozornici poslije 35 godina i kakva Vam je bila publika?

Ne volim izjave tipa najbolji ste, divni ste. Sva publika je divna, sva koju otpoštujes, kojoj se predaš. Kojoj iskreno, kako je tvom biću u tom trenutku moguće, daš maksimum. Ona to prepozna. Večerašnjoj publici sam željela da dam najbolji dio sebe ove večeri.

Branko Ličen

Izudin Bajrović

Adi Hrustemović

SVI MI SA SOBOM NOSIMO NEKO „DIVLJE MESO“

Piše: Ivana Pirić

Posljednja festivalska noć zaokružena je predstavom „Divlje meso“ Gorana Stefanovskog pod rediteljskom palicom Dine Mustafića u izvedbi glumačkog ansambla Narodnog pozorišta iz Sarajeva.

Mladen Bičanić, moderator okruglog stola predstavio je protagoniste komada u postavci: Izudin Bajrović kao alternacija Josipu Pejakoviću, Vesnu Mašić, Aldin Omerović, Adi Hrustemović, Ermin Sijamija, Ejla Bavčić – Tarakčija, Branko Ličen kao slovenački gost, Džana Pinjo, Zijah Sokolović, Slaven Vidak, Vedran Đekić, Merima Lepić, Sanela Pepeljak, Riad Ljutović i Raisa Bužimkić. Veliki ansambl koji je djelovao kao jedno.

Kao i prethodnih noći, a u duhu mota Susreta pozorišta / kazališta „Ogledalo stvarnosti i ljepota prožimanja“ imali smo priliku pogledati još jedan adaptirani dramski tekst s velikim temama: prošlost i porodica, vrijeme i prolaznost, život u tom vremenu i njegova budućnost. U centru „sukoba“ je kuća kao metafora i model balkanskog društva, no opet je tu igra vremena, metaforički pozadina za društveno-političku situaciju nekad i sad. Strahovi porodica pred novim poretkom i promjenama, suočavanje s povijesnim lomovima te gubici i pobjede nakon njih.

Preispititanje identiteta i njegovo imenovanje, pozicioniranost u svjetskom poretku ovdje je izoštrilo optiku promatranja stvari: ko smo ustvari mi i s kakvim se avetima suočavamo, ratnim avetima koja nas uvlače u krug rušenja i građenja, povjerenja i njegovog nestajanja, dobra i zla. I sve tako u krug. U toj dezorientaciji traži se naš čovjek, koji pokušava vlastiti identitet locirati, ali i nominalizirati. „Divlje meso“ ima izravno narorsko obraćanje publici, pogađa tačno u srž problema i dopire do gledatelja precizno i direktno baš tamo gdje se ideja i poruka kriju.

„Stefanovski je jedne prilike rekao da je mislio da piše tekst o prošlosti, a napisao ga je o budućnosti. Naime, simbo-

lika „Divljeg mesa“ je uskoj vezi s ovim prostorima, gdje se, nažalost, stvari nikad ne mijenjaju, a kako vrijeme odmiče sve nam teža vremena dolaze“, rekao je za okruglim stolom glumac Ermin Sijamija.

Branko Ličen (Hercog) osvrnuo se na sam glumački izražaj koji je uz rediteljski pristup trebalo iznijeti na scenu. Glumci su tokom kreacije svojih likova morali biti u doslumu i s fizičkom, misaonom i emotivnom koncentracijom.

„Kada smo se odlučili da radimo predstavu ideja je bila da napravimo predstavu situacije, a ne karaktera. Obavezali smo se da kroz te situacije dođemo do određenih stanja, bitnih za nas. Ono što je važno ovdje je da postupci civilizacije mijenjaju likove koji žive u prošlosti i ne pokušavaju ići u korak s budućnošću, previše se opravdavaju na svoje divlje meso koje je kao argument za opravdanje njihove tragičnosti. Oni ne shvataju da i Klaus ima svoje divlje meso, samo što je to nešto novo, pa ćemo od tog novog imati đavola. Klaus zna kakvi su oni, a mi ne znamo kakav je svijet. Ispada da su oni žrtve, a Klaus đavo koji dolazi, a oni se već vijekovima raspadaju. Njihovo porodično neznanje dovodi nas u nivo da susosjećamo s njima, ali su primitivni, s obzirom na vrijeme radnje“, ispričao je proslavljeni glumac Zijah Sokolović koji je utjelovio lik Klausa.

Sljedeće pitanje koje se postavlja svakako je pitanje opstanka i jedinstvenosti porodice utkano u svako pojedinačno, a posebno majku kao osnovnim stubom porodice. Rušenjem te porodice ruše se zapravo i veliki ideali, a razrušeni ideali urušavaju i homogenizaciju porodice čiji raspad uvjetuje i raspad društva.

Vesna Mašić (majka Marija) svojim kletvama zaokružuje djaloški okvir „Divljeg mesa“ kazavši za okruglim stolom da je ona simbolika tipične majke koja teško podnosi pojedinačne sudbine svojih ukućana, tačnije raspada svoje porodice, kao aluzije na društvo, odnosno utrobe ispunjene divljim mesom kao metafore na krike koji joj razdiru utrobu, a koje opet niko ne čuje, krike koji se iz trbuha penju u grlo i tako rastu i rastu, uništavajući sve u njoj i oko nje.

„Osim što je porodična, to je i generacijska priča. Stariji će reći kako su nekad bila „dobra stara vremena“, mlađi se opet ne sjećaju tih nekadašnjih vremena, a sve više teže za boljim vremenima. Otač Dimitrija jeste temelj kuće, ali je ostao bez temelja, ne može više biti autoritet u porodici, ostaje mu da bude mrzovoljan dok ne uvidi da je sve bespovratno, dok ne bude svjestan trenutka koji uništava njegovu porodicu“, istaknuo je Izudin Bajrović koji je igrao oca Dimitrija u predstavi.

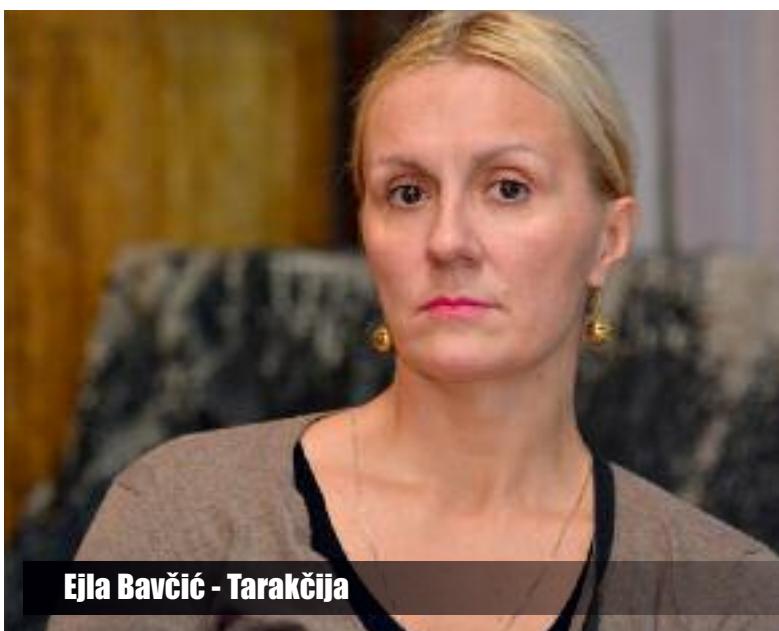
Najmlađi akter u predstavi Aldin Omerović (Andrej) osvrnuo se na današnju generaciju, a što je jasno vidljivo i u komadu, koja teži k uspjehu i materijalnim stvarima preko noći, a što će, kao i Andreju, donijeti samo loše u životu. Iako na kraju shvata da se treba spasiti za njega je kasno i nema više vremena da bilo šta promijeni.

„Divlje meso“ ocijenjeno je najboljim kritikama, a evo šta su rekli novinari:

Ratko Orozović: „Divlje meso“ je porodična crna - bijela drama u tužnom koloru

Suvad Alagić: „Sjajna životna predstava na razmeđu između fikcije i stvarnosti.

Novak Tanasić: Vidio sam najpozorišnije pozorište od svih pogledanih pozorišta.

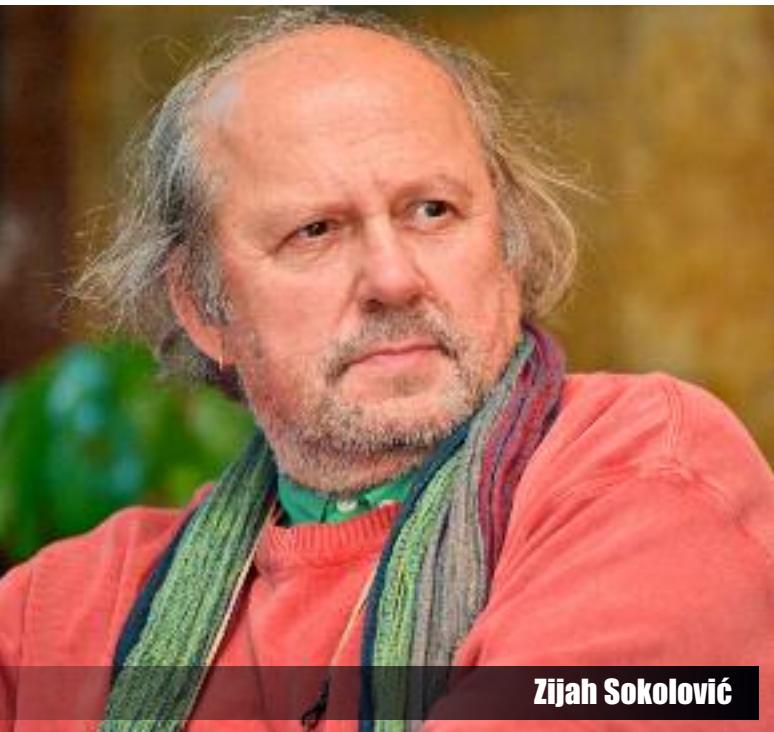
Zijah Sokolović**Ejla Bavčić - Tarakčija****Vesna Mašić**

ZAPISNIK O NAGRADAMA STRUČNOG ŽIRIJA

Na 32. Susretima kazališta/pozorišta BiH u Brčkom, održanim od 19.11. do 27.11.2015. godine, stručni žiri u sastavu: **Miroslav Radonjić**, direktor „Sterijinog pozorja“ Novi Sad; **Ivo Gregurović**, glumac, Predsjednik žirija; **Almir Bašović**, tetrolog i dramski pisac iz Sarajeva; donio je sljedeće Odluke:

I. Nagrade pozorištima iz BiH

1. Nagrada za najbolju mladu glumicu, jednoglasno, dodjeljuje se **Nataši Perić, za ulogu Nevena u predstavi „Urnebesna tragedija“ Narodnog pozorišta Republike Srpske iz Banjaluke**
2. Nagrada za najboljeg mlađog glumca, jednoglasno, dodjeljuje se **Adiju Hrustemoviću za ulogu Stefana u predstavi „Divlje meso“ Narodnog pozorišta Sarajevo**
3. Nagrada za muziku, jednoglasno, dodjeljuje se **Damiru Imamoviću za muziku u predstavi „Divlje meso“ Narodnog pozorišta Sarajevo**
4. Nagrada za kostim, jednoglasno, dodjeljuje se **Adisi Vatreš-Selimović za kostim u predstavi „Teferič“ Kamernog teatra '55 Sarajevo**
5. Nagrada za scenografiju, jednoglasno, dodjeljuje se **Dragani Purković Macan za scenografiju u predstavi „Urnebesna tragedija“ Narodnog pozorišta Republike Srpske iz Banjaluke**
6. Nagrada za najbolju žensku ulogu, jednoglasno, dodjeljuje se **Vesni Mašić za ulogu Marije u predstavi „Divlje meso“ Narodnog pozorišta Sarajevo**

7. Nagrada za najbolju mušku ulogu, ravnopravno se dodjeljuje **Mirsadu Tuki za ulogu Muhtara u predstavi „Teferič“ Kamernog teatra '55 Sarajevo i Zijahu Sokoloviću za ulogu Klausu u predstavi „Divlje meso“ Narodnog pozorišta Sarajevo**

8. Nagrada za najbolju režiju, jednoglasno, dodjeljuje se **Alešu Kurtu za režiju predstave „Teferič“ Kamernog teatra '55 Sarajevo**

9. Nagrada za najbolji dramski tekst bosansko-hercegovačkog savremenog pisca, statua „Zlatno pero“, jednoglasno, dodjeljuje se **Igoru Štiksu za tekst „Brašno u venama“**.

10. Nagrada za najbolju predstavu u cjelini „Zlatna statua vijećnice i grada Brčkog“, jednoglasno, dodjeljuje se **predstavi „Teferič“ Kamernog teatra '55 Sarajevo**

II. Grand prix nagrade (Nagrade za sve učesnike)

11. Grand prix Susreta za najbolju žensku ulogu, jednoglasno, dodjeljuje se **Kaći Dorić za ulogu Nadje u predstavi „Brašno u venama“ koprodukcija SARTR i MESS, Sarajevo**
12. Grand prix Susreta za najbolju mušku ulogu, jednoglasno, dodjeljuje se **Petru Božoviću za ulogu Oca u predstavi „Otac i sin“ Narodnog pozorišta Republike Srpske iz Banjaluke**
13. Grand prix susreta za najbolji predstavu u cjelini, „Statua Gran pri Susreta“, dodjeljuje se **predstavi „Bela kafa“ Narodnog pozorišta Beograd**

ODLUKA O NAGRADAMA ŽIRIJA PUBLIKE

Na 32. Susretima kazališta/pozorišta BiH u Brčkom, održanim od 19.11. do 27.11.2015. godine, žiri publike u sastavu: **Dr Anto Basić, Stojan Kašterović, Slobodanka Ristanić, Adis Jasenčić, Anel Šuvalić**, donio je sljedeće Odluke:

14. Nagrada za najbolju žensku ulogu, jednoglasno, dodjeljuje se **Aidi Bukva za ulogu Djevojke u predstavi „Teferič“, Kamerni teatar '55. Sarajevo**
15. Nagrada za najbolju mušku ulogu, jednoglasno, dodjeljuje se **Adiju Hrustemoviću za ulogu Stefana u predstavi „Divlje meso“, Narodno pozorište Sarajevo**
16. Nagrada za najbolju predstavu u cjelini pozorišta/kazališta iz BiH, jednoglasno, dodjeljuje se predstavi **„Urnebesna tragedija“, u režiji Milice Kralj, Narodnog pozorišta Republike Srpske, Banja Luka**

NEPROCJENJIVO KULTURNO NASLEDE

Piše: Srdjan Vukadinović

U traganju za kulturološki prepoznatim obilježjima jedne oblasti, prostora ili ambijenta obično se procjenjuje vrijeme trajanja onoga što je kulturno naslijeđeno dobro. Međutim, kulturno naslijeđe ne mora biti samo determinisano vremenskošću ili trajanjem, već kvalitativnim sadržajima i prije svega pojavnošću koju ima u užem ili širem prostoru na koji se odnosi. I obično tragajući za nekim starim naslijeđem, kada je u pitanju časopisna ispoljavajuća forma, nekako se zaboravi na ono što nema neki dugi vijek trajanja i izlaženja. I nerijetko se dogodi da časopisi koji traju samo deceniju ili nešto više uslijed kasnijih nedostatnosti u izlaženju koje su prouzrokovane raznim okolnostima izgube se i zanemare se isti. A onda kada ih neko naknadno otkrije ili počne govoriti o njima nastaje intenzivna potraga za tim primjercima časopisa. I uvidi se njihova sadržajnost i značaj za cijelokupno kulturno naslijeđe.

U tom smislu časopis „Riječ“ koji u vrijeme XXXII Susreta pozorišta / kazališta završava devetu godinu izlaženja je nešto što je neizostavna i nezaobilazna kulturološka i društvena činjenica. I to ne samo u gradu ili Distriktu Brčko, već i mnogi šire. Postiže to ovaj časopis kako tematima koji preuzilaze lokalne okvire, tako i saradnicima koji pripadaju mnogim drugim kulturološkim i umjetničkim prostorima.

Budući da časopis „Riječ“ egzistira u vremenu izuzetnog tehničko-tehnološkog napretka neophodno se prilagoditi tim zahtjevima. Potrebno je časopis prilagođavati zahtjevima novog vremena, i to ne samo kroz on-line izdanja ili kačenje pojedinih sadržaja na web-site, što ovaj časopis i radi. I to je nesporno. Plasiraju se sadržaji ovog časopisa u širim okvirima na raznorazne načine.

Ono što nekako čini sadržinski okvir određenog okvira je i svrstavanje časopisa u određenim bazama. Nesumnjivo prihvatanje bilo kojeg časopisa u bilo kojoj bazi ne mora da znači puno. I ne mora da je to garancija kvaliteta. Takođe, i ne postoji jedinstvena konvencija o hijerahiskom sistemu određenih baza. Ali, to je neka intencija novog vremena i prilagođavanja zahtjevima tehnoloških postignuća za odgovarajućim plasiranjem sadržaja. U tom smislu redakcija časopisa na čelu sa glavnim urednikom je u proteklih godinu dana napravila značajan napor u tom smislu i časopis „Riječ“ je uvršten u bazu CEEOL. Sa time časopis pored svoje sadržajnosti i auto-

ra koji sarađuju u njemu dobija na respektabilnosti i referentnosti. Niti jedan časopis koji izlazi u Bosni i Hercegovini sa većim ili manjim prekidima ne nalazi se u nekoj od baza koje su taj nivo dostupne (CAB, EBSCO, EBSCO host).

Sljedeći nivo respektabilnosti časopis „Riječ“ ima u jednom kontinuitetu izlaženja, od dva dvobroja godišnje. Može to djelovati malo i imati se ambicija da se izlazi i četiri ili više puta godišnje, ali u stabilitetu jednog časopisa bitan je kontinuitet. A to „Riječ“ ima.

U dvobroju 3-4, koji je izašao u periodu jesen-zima 2015.godine je u običajenom prepoznatljivom maniru Žarka Milenića kao glavnog urednika i redakcije mnoštvo sadržaja koji se, pored ostalog, tiču uvijek nekog jubileja. Ove godine je to temat o Branku Čopiću i različitim dimenzijama tretiranja njegovog djela. Značajan dio časopisa, gotovo jedna trećina su posvećeni drami i teatru, a tu su i temati koji se odnose na prozu i poeziju i prevode iz ove dvije vrste književnog stvaralaštva, zatim eseji, prikazi i još mnogo sadržaja. Ono što je bitno u ovom broju i zanimljivo je temat u kojem se objavljuju radovi brčanskih pisaca. I to je nešto što treba nastaviti njegovati. Jer, ako je časopis „Riječ“ dio kulturnog nasleđa onda se on mora baviti i naslijeđem područja na koji je svojim izdavanjem upućen, kao svojim specifikumom. Sa time časopis „Riječ“ preuzima i ulogu korifeja i baštinika, ne samo književnog, nego cijelokupnog kulturnog nasljeđa Distrikta Brčko.

Časopis „Riječ“ je svojom misijom koju ima u kulturološkom prostoru i Bosne i Hercegovine, a i Regionala svojevrsna institucija. Mnogo je teško biti institucija u programskom i sadržajnom dijelu. Za to treba vrijeme i vrijeme. Zato bi u institucionalnom smislu trebalo uraditi i onu organizacionu institucionalnu stranu, a to je da onaj ko pruža finansijsku podršku izlasku svakog broja časopisa i radu Književnog kluba Brčko distrikta povuče i taj željeni i potrebnii potez pa Klub i Časopis organizuje kao samostalnu instituciju od šireg društvenog značaja, sa svim onim prerogativima i obavezama koje takva ustanova treba da ima. To je nešto što će dodatno povećati kredibilitet časopisa „Riječ“ da s pravom nosi epitet baštinika kulturnog nasljeđa. A to naslijeđe će se itekako temeljiti na istraživanjima i sadržajima koji se objavljaju u ovom časopisu.

SAVJETI ZA BRZO PREPOZNAVANJE DOBRE GLUME

Piše: Hasan Zahirović

Kako jednostavno razlikovati dobre od lošu glume/igre a da ne moramo poznavati tehnike/metode glumačkih škola i da ne moramo znati glumački put nekog od velikih svjetskih učitelja glume poput Stanislavskog, njegovog učenika Mihajla Čehova, Brehta, Grotovskog, Mejerholda i mnogih drugih.

Sistem Stanislavskog koji se izučava našim bh. akademija nije u svijetu prevaziđen, ali nije ni kanon niti se izučava na nekoj školi kao glavni i skoro jedini da se razvije glumačka tehnika kod mладог glumca. Ostao je samo u kombinaciji sa drugim tehnikama.

I sljedeći savjeti kako prepoznati lošeg i dobrog glumca nisu potpuni. To je kompleksna tema i nudimo samo jednu džepnu lekciju percipiranja „ispravnog“ i „lošeg“ scenskog glumačkog bivstovanja.

Dobar glumac:

Igra se na sceni, ali i kompletno BIVSTVUJE.

Igraju se i djeca, ali ne mora značiti da su uključena svim čulima u proces, da sarađuju – akcija i reakcija. Očigledan primjer gdje smo mogli vidjeti na 32. Susretima pozorišta /kazališta u Brčkom kako glumci ispravno bivstvuju na sceni je treći plan predstave „Brašno u venama“ (SARTR, MESS), gdje su većina glumaca bili jako zanimljivi u svojim slušačkim trenucima kad nisu ništa govorili a bili su u situaciji posmatranjem i šutnjom.

Uvjerava vas da sa proživljavanjem ili bez prolazi kroz sve što i njegov karakter.

Neće biti mrtav ako scenski umre niti će skočiti pod voz, ali „zaista se boji“, „zaista voli“, „zaista se odlučuje na takav čin“. Ako to glumac ne pokazuje, preglumljava, „folira“, ne radi svoj posao.

Iznenaduje.

Ovaj uslov nije podmoranje, ali je posebno bitan za glumce sa epizodnim, sporednim, manjim ulogama. Nije dovoljna fizička prisutnost na sceni. I nekoliko sekundi je dovoljno da pokaže da glumac razmišlja na sceni. Ne smije unaprijed reagovati na replike svih kolega. Mora igrati kao da to prvi put u životu radi. Postoji više načina kako da glumac iznenadi. Svako treba da nađe svoj originalan i sebi svojstven način. Ne smije se ponavljati ukoliko se ne traži u konceptu niti smije nuditi prvorazredne trikove. Trik ili fora je sredstvo, nije gluma.

Ranjiv je.

Veliki glumci uvijek dijele dio sebe na sceni. Neko to primjeniti, neko ne. Uvijek su duhovno/emotivno goli/razgolićeni. Loš glumac se štedi, ne daje se liku. Ne dijeli sa ostalima dijelove sebe koji su mahon negativni poput ružnoće, zlobe, ljubomore, sitničavi su, itd.

Zna da sluša.

Nije u direktnoj sceni, ali je u trećem planu. Aktivno sluša. Sve je pokriveno iznutra. Sve promjene vidimo na licu. Ma ili tehnika aktivnog slušanja u tradicionalnim azijskim formama pozorišta, posebno u kabuki teatru, koja se sastoji iz „pauza za slušanje“, koja je to nešto što vidimo u muku, ahu, neverbalnom, je često mnogo više zanimljivija nego same riječi.

Najčešći primjeri ovakvih predstava koje smo vidjeli na 32. Susretima pozorišta /kazališta u Brčkom jesu „Brašno u venama“ (SARTR i MESS i Divlje meso (Narodno pozorište Sarajevo) ili kod pojedinačnih uloga kao što je Neven u Urnebesnoj tragediji Narodnog pozorišta Republike Srpske iz Banja Luke.

Ima postavljen – impostirani glas, kontroliše govorni aparat.

Glas zvuči prirodno, ne iskače iz intonacije, ne puca mu, nije promukao. Lako mijenja visoke i niske tonove, postavljene su mu tzv. lage - niska, srednja i visoka. Recimo za srednju se kaže da neko govor „iz grudnog koša“, visoka je iz čela i obično kod muškaraca služi za imitiranje ženskih glasova.

Potiskivanje emocije.

Glumac nikada ne potiskuje emociju, ona bi trebala sama da dođe. Ona se ne igra. Glumac se mora usmjeriti na cilj i zadatak.

Riječi dodirivati tijelom.

Glumac misli na sve što izgovara a ne izgovarati monologe samo za sebe. Kod nekih čujemo kako lijepo govore, ali ostaje to na bazi krasnog recitovanja/deklamiranja. Riječ, rečenica, tekst i cijeli odnos lika prema sebi i drugom liku nije priroden.

Kontrola gesta, mimike, pokreta tijela.

Kad glumac pokrije riječi iznutra, iz sebe, znači da misli. Takav glumac nikada pretjerano ne razmahuje rukama. Posebno ako vidite da neko stalno jednim prstom upire na kolege to je loše. Jednoprsti, dvoprsti itd. glumci i oni koji mlataraju ili drže ruke u džepovima/prekrštene su oni, koji nisu previše radili na ulozi i nervozni su. Igraju na svoju energiju koju je daju previše.

Često glumci i puše na sceni a lik im to ne zahtijeva. I to si olakšavaju u nedostatku unutrašnjeg razmišljanja.

Kad je u pitanju mimika ponekad prave manje ili veće grimase, čelo im je naborano ili prave uzaludno prenaglašene facijalne ekspresije.

Igra timski.

Teatar je timski rad i ponajmanje solo istupanje iz tima ruši koncept. Ponajmanji priliv energije kod glumca pravi ga različitim od ostalih i narušava se scenski izražaj i kompletan dojam posmatrača. Kolega na sceni se osluškuje, prati, gleda, svojim reakcijama se mu pomaže da izgradi svoj lik. Kolega bez kolega na sceni ne može funkcionišati.